

REFERATY

Krzysztof Guzek

Chorągiew Rzeczypospolitej znak Państwa Polskiego*

U progu niepodległości ożywiła się dyskusja nad wykładnią plastyczną znaków Państwa Polskiego. Nie budziła wątpliwości kwestia, iż naczelnym znakiem Odrodzonej Rzeczypospolitej winien być Orzeł Biały - spory i kontrowersje powodował jedynie jego szczegółowy wzór. Niejako w cieniu tej zaciętej dysputy pozostawały sprawy innych państwowych znaków - nie tylko barw narodowych i flag państwowych, lecz również znaków Wojska Polskiego.

Wobec ogromnej różnorodności wzorów godła państwowego znajdujących się w publicznym obiegu, braku jednoznaczności co do oficjalnej nazwy państwa, a także z uwagi na konieczność określenia znaków państwowych Rzeczypospolitej, wchodzącej do międzynarodowej społeczności - już w marcu 1919 r. wniesiona została do Sejmu Ustawodawczego interpelacja poselska w sprawie ustalenia nazwy państwa oraz określenia jego znaków, a jej skutkiem stało się powołanie w Ministerstwie Spraw Wojskowych specjalnej komisji. Efektem prac zespołu znawców przedmiotowej problematyki, wśród których zapewne był także płk. Bronisław Gembarzewski, twórca i pierwszy dyrektor Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, stał się projekt stosownej ustawy, wniesionej do Sejmu już pod koniec lipca 1919 r. jako przedłożenie rządowe. Sejm, nie czekając na rozstrzygnięcie ogłoszonego wcześniej konkursu na godło państwowe, po nieznacznych poprawkach wniesionych przez Komisję Konstytucyjną, przyjął w dniu 1 VIII 1919 r. przedłożony projekt jako ustawę o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej.

Stała się ona bez mała kamieniem milowym w dziejach znaków Państwa Polskiego - po raz pierwszy bowiem w naszej historii stworzony został niezwykle logicznie skonstruowany system znaków państwowych Rzeczypospolitej.

Ustawa z dnia 1 VIII 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej wprowadziła specjalną grupę naczelných znaków państwowych - godła Rzeczypospolitej Polskiej. Znamienne, iż wspomniana ustawa wprowadziła nie jedno, lecz trzy znaki obdarzone honorami godła państwowego: Herb Rzeczypospolitej, Pieczęć Rzeczypospolitej i Chorągiew Rzeczypospolitej - flagę o czerwonej płachcie z umieszczonym w jej

* Streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu PTI'er. w Warszawie 23 II 1990 r.

centralnym polu godłem herbu państwowego (Ryc. 1). Można pokusić się o stwierdzenie, iż Chorągiew Rzeczypospolitej w zaproponowanej i przyjętej przez Sejm Ustawodawczy postaci była niczym innym, jak odmienną formą plastyczną Herbu Państwa Polskiego, w której czerwoną tarczę herbu zastąpiono czerwonym bławatem.

Przyjęcie przez Sejm Chorągwi Rzeczypospolitej jako znaku całości państwa i uznanie jej za jedno z trzech godeł państwowych było zapewne zaskoczeniem dla szerokiej opinii publicznej, dla której powszechnym symbolem narodowym, a zarazem znakiem państwa była flaga o barwach biało-czerwonych ułożonych w pasy. U osób choćby nieco zorientowanych w dziejach symboli narodowych rozwiązanie powyższe nie budziło zastrzeżeń, bowiem we wcześniejszych publikacjach wybitnych znawców problematyki (m. in. F. Kamockiego, A. Chmiela) prezentowane były propozycje ustanowienia tego typu znaku (Ryc. 2 i 3).

Twórcy projektu ustawy sięgnęli w tym przypadku bardzo głęboko do dziejów symboli narodowych. Podobnie jak najstarszy wizerunek Orła Białego w koronie, tak i najstarszy znany wizerunek chorągiewnego znaku z ukoronowanym Orłem Białym pochodzi z tego samego obiektu - z książęcej pieczęci Przemysła II z 1290 r. Wryta jest na niej postać księcia trzymającego ozdobione orłami - ukoronowanymi na znak królewskich aspiracji - tarczę i proporzec, ten drugi wyżej i w prawicy dla przydania jakby większych niż tarczy honorów (proporzec był wspólnie uznawany za insygnium władzy książęcej).

Z podobnym proporcem przedstawiony jest Władysław Łokietek na swej wielkiej pieczęci książęcej z 1315 r. Jego koronacja w 1320 r. nadała temu proporcowi z orłem trwałą już charakter symbolu państwa - Chorągwi Królestwa Polskiego.

Nie można odczytać z treści wspomnianych pieczęci barw najwcześniejszych wizerunków Chorągwi Królestwa Polskiego. Można jednakże przyjąć, iż widniał na niej Orzeł Biały na czerwonej płachcie. Pojawienie się Orła Białego na proporcach przypadło bowiem na okres, gdy przyjęte już były w Polsce reguły heraldyczne, znane z późniejszych barwnych przekazów oraz herbarzy.

Szkarłatna chorągiew z ukoronowanym Orłem Białym przysługiwała - jako symbol całości państwa - jedynie królowi, który zgodnie z wykształconą w pełni pod koniec panowania dynastii Piastów doktryną polityczno-prawną, znaną pod nazwą *Corona Regni Poloniae*, sprawował jedynie władzę wykonawczą w imieniu Królestwa Korony Polskiej. Była więc ona nie tylko symbolem Królestwa, lecz także znakiem władcy - podobnie jak Orzeł Biały, ryty na majestatycznych pieczęciach królewskich.

Swe pierwsze bojowe honory Chorągiew Królestwa Polskiego zdobyła w 1331 r. w zwycięskiej bitwie pod Płowcami, lecz jakby apogeum jej znaczenia nastąpiło 15 VII 1410 r., kiedy to w bitwie pod Grunwaldem jej upadek a następnie podniesienie przez polskiego rycerza przesądziły o zwycięstwie. Warto w tym miejscu zauważyć, iż na grunwaldzkich polach obok Chorągwi Wielkiej, symbolu Królestwa Polskiego (pełniła tę

rolę chorągiew Ziemi Krakowskiej), obecna była druga chorągiew - identyczna wzorem, lecz mniejsza - jako osobisty znak Władysława Jagiełły.

Przez następne stulecia Chorągiew Królestwa Polskiego była obecna przy wszystkich ważniejszych wydarzeniach i uroczystościach państwowych Rzeczypospolitej - widoczna jest m. in. na barwnej miniaturze w scenie koronacji królewskiej w pontyfikale Erazma Ciołka z początku XVI w. Już od XIV w. stała się też znana poza granicami kraju jako symbol Państwa Polskiego.

Wraz ze słabnięciem władzy monarszej w Polsce malało również znaczenie Chorągwi Królestwa jako znaku całości państwa, stawała się ona natomiast coraz bardziej chorągwią królewską, tj. osobistym znakiem władcy, odchodząc powoli od swych plastycznych pierwowzorów z przełomu XIII i XIV w.

W ostatnich latach Rzeczypospolitej ukoronowany Orzeł Biały na czerwonym bławacie przeniósł się na wojskowe chorągwie i sztandary. Pod takimi właśnie znakami - z herbem Polski i królewskim monogramem - wyszły w pole w powstaniu narodowym pod wodzą Tadeusza Kościuszki ostatnie już regularne jednostki wojsk Rzeczypospolitej. Wraz z upadkiem powstania Chorągiew Królestwa Polskiego na ponad stulecie zniknęła z widowni dziejów. Zeszły z niej również i Orły Białe na znakach Wojska Polskiego, by odrodzić się dopiero u progu niepodległości - sięgnęły po nie wówczas prawie wszystkie polskie formacje zbrojne, powstające zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie.

Ustawowe wprowadzenie w 1919 r. Chorągwi Rzeczypospolitej nie było zatem dziełem przypadku. Twórcy ustawy zaproponowali jednocześnie oryginalne rozwiązanie, przyjęte przez Sejm Ustawodawczy: uznając Chorągiew Rzeczypospolitej za jedno z trzech godeł państwowych przypisali ją jednocześnie Naczelnikowi Państwa Polskiego. Tym samym Chorągiew Rzeczypospolitej stała się nie tylko symbolem całości państwa, lecz również znakiem osobistym najwyższego państwowego dostojnika.

Chorągiew Rzeczypospolitej według koncepcji z 1919 r. stała się zatem niezwykle ciekawym obiektem z punktu widzenia zasad weksylologii, trudnym do zaklasyfikowania do którejś z grup znaków weksylologicznych. Z nazwy i funkcji (znak państwa oraz znak osobisty) - należałoby zaliczyć ją do grupy chorągwi, natomiast z tytułu charakteru i cech fizycznych (nie była przytwierdzona na stałe do drzewca, lecz podnoszona i opuszczana; określone zostały w ustawie nie szczegółowe jej wymiary, lecz tylko proporcje, a stąd mogła być wykonywana nie w jednym lecz w wielu egzemplarzach i w różnych rozmiarach) - należałoby zaliczyć ją do typowych flag. Fakt ten wymownie świadczy o dużych trudnościach klasyfikacyjnych znaków weksylologicznych.

Już od chwili ustanowienia Chorągwi Rzeczypospolitej obecna była w życiu państwowym i publicznym Odrodzonej Rzeczypospolitej. Towarzystwo Naczelnikowi Państwa Polskiego (od 1921 r. - Prezydentowi Rzeczypospolitej) jako jego osobisty znak w jego podróżach po kraju i stąd zapewne zwana była zwyczajowo - lecz zupełnie niesłusznie - flagą

Naczelnika Państwa (od 1921 r. - Flagą Prezydenta RP). Jako jeden z naczelnych znaków Państwa Polskiego, obdarzony honorami godła państwowego, brała udział - wzorem chorągwi Królestwa Polskiego sprzed wieków - w najważniejszych wydarzeniach i uroczystościach państwowych. I tak np.: w dniu 1 I w Poznaniu podczas manifestacji hołdowniczej na cześć Ignacego Paderewskiego wywieszona była na frontonie hotelu Bristol; obecna była w marszu na Pomorze i podczas uroczystości zaślubin Polski z morzem w Pucku dnia 10 II 1920 r.; Chorągwią Rzeczypospolitej - dla nadania wyjątkowych honorów - okryta została zarówno trumna ze szczątkami Henryka Sienkiewicza po ich sprowadzeniu do kraju w 1924 r., jak też i trumna ze zwłokami Nieznanego Żołnierza Polskiego podczas uroczystości ich złożenia w Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie w dniu 1 XI 1925 r.; i wreszcie - Chorągiew Rzeczypospolitej okrywała również trumnę ze zwłokami gen. Józefa Bema podczas uroczystości pogrzebowych w 1929 r. po sprowadzeniu doczesnych szczątków generała z Węgier do Kraju.

Ostatnie z wymienionych przykładów znów sięgały głęboko do narodowych polskich tradycji - czerwonym aksamitem okryta została trumna ze zwłokami Zygmunta III Wazy podczas uroczystości pogrzebowych, a poległy pod Cecorą hetman Stanisław Żółkiewski w ostatniej swej woli życzył, by trumnę i katafalk okryć szkarłatną materią na znak, iż zginął w obronie Ojczyzny.

Dokonany w 1926 r. przewrót majowy kończy jakby pierwszy etap samodzielnego bytu Chorągwi Rzeczypospolitej w odrodzonym Państwie Polskim. Chorągiew Rzeczypospolitej wraz z Prezydentem RP, Stanisławem Wojciechowskim, w osłonie wyższych oficerów WP opuściła w dniu 14 V 1926 r. Belweder wobec jego zagrożenia. Spełniono w ten sposób odwieczny kanon, nakazujący za wszelką cenę chronić najważniejszy znak państwowy.

Rok 1926 przyniósł jeszcze jedno istotne wydarzenie w najnowszych dziejach Chorągwi Rzeczypospolitej: w związku z przeniesieniem siedziby Prezydenta RP na Zamek Królewski w Warszawie, Chorągiew Rzeczypospolitej była podnoszona nad nim już na stałe - aż do tragicznych dni września 1939 r.

Od chwili przeniesienia siedziby Prezydenta RP Chorągiew Rzeczypospolitej jakby zaczynała tracić swe znaczenie znaku Państwa Polskiego na rzecz osobistego znaku Głowy Państwa. Stąd też zapewne jej wizerunek zachował się w pamięci potomnych pod nazwą - lecz tylko zwyczajową - Flagi Prezydenta Rzeczypospolitej; proporczyk o wzorze Chorągwi Rzeczypospolitej widniał m. in. na prezydenckim samochodzie, a także - prawdopodobnie - na prezydenckiej motorówce pływającej w Warszawie po Wiśle.

W 1927 r. z datą 13 XII wydane zostało rozporządzenie Prezydenta RP w sprawie godła i barw państwowych, wprowadzające m. in. nowy wzór Orła Białego według projektu prof. Zygmunta Kamińskiego i zmieniające wzór Chorągwi Rzeczypospolitej. Obok Orła nowego wzoru, zmiany proporcji z dotychczasowych 5:8 na 5:6 oraz precyzyjnego ok-

reślenia obowiązującej czerwieni jako cynobru, na płat chorągwi wprowadzona została obwódka, w której najbardziej istotnym elementem był srebrny wąż - oznaka korpusu generalskiego Wojska Polskiego. Wąż generalski wprowadzony został na płachtę na znak ustawowego zwierzchnictwa Prezydenta nad siłami zbrojnymi RP. (Ryc. 4). Nie da się przy tym wykluczyć, iż bezpośrednią przyczyną umieszczenia tej oznaki na płachcie Chorągwi Rzeczypospolitej mógł być fakt, iż Prezydent Ignacy Mościcki nie był wojskowym, lecz osobą cywilną.

Przeprowadzona modyfikacja nie tylko w zasadniczy sposób zmieniła wygląd Chorągwi Rzeczypospolitej, lecz także ustaliła jej wzór na następne blisko 30 lat. Dokonane zmiany nie naruszały jednakże dotychczasowej zasadniczej idei znaku - głównym elementem chorągwi pozostawał nadal Orzeł Biały w koronie z czerwonym polu płata; był to więc nadal znak o pełnej symbolice.

Istnieje uzasadnione domniemanie, iż pierwowzorem Chorągwi Rzeczypospolitej z 1927 r. mógł być proporzec gen. Józefa Hallera, sporządzony w 1918 r. na jego osobiste zamówienie jako głównodowodzącego Armią Polską we Francji: na czerwonym (prawdopodobnie karmazynowym) płacie proporca, obwiedzionym dwukrotnie pojedynczym, srebrnym wężym, umieszczony był w centralnym polu wizerunek Orła Białego w koronie. Wizerunki tego proporca znane są z zachowanej ikonografii - widnieje on w tle zdjęcia gen. Hallera wykonanym w 1918 r. we Francji, oraz na dwóch jego portretach konnych, na których widoczny jest na drugim planie konny poczet sztandarowy z tymże proporcem. Warto zauważyć, iż oba wspomniane portrety konne wykonane zostały w latach dwudziestych, co świadczy, iż wspomniany proporzec przybył wraz z gen. J. Hallerem do Polski.

W latach przedwojennych Chorągiew Rzeczypospolitej ze srebrnym wężym na płacie raz tylko brała udział w wydarzeniu państwowym niezwyklej wagi - w uroczystościach pogrzebowych Marszałka Józefa Piłsudskiego w maju 1935 r. Dla niezwyklej uhonorowania postaci wielkiego Polaka, zgodnie ze stosowanym we wcześniejszych latach ceremoniałem, trumnę ze zwłokami Pierwszego Marszałka Polski okryto wprawdzie białym całunem, nakładając nań Chorągiew Rzeczypospolitej. Na okoliczność pogrzebu Marszałka Józefa Piłsudskiego prawdopodobnie wykonano specjalne egzemplarze Chorągwi - o proporcjach 5:8, a więc różniące się od jej oficjalnego wzoru wprowadzonego w 1927 r. (miał on proporcje 5:6). Istnieją przesłanki pozwalające przypuszczać, iż wspomniane egzemplarze Chorągwi przekazane zostały do utworzonego po śmierci Marszałka Muzeum Belwederskiego i stamtąd - wraz z innymi eksponatami - zostały we wrześniu 1939 r. ewakuowane na Zachód. Zachowały się do chwili obecnej dwa egzemplarze Chorągwi Rzeczypospolitej o nietypowych proporcjach 5:8 i obydwa znajdują się w Londynie: jeden - w Instytucie Józefa Piłsudskiego, drugi - w siedzibie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie.

W tragicznych dniach września 1939 r. zdjęto Chorągiew Rzeczypospolitej z masztu na Zamku Królewskim w Warszawie. Tym samym

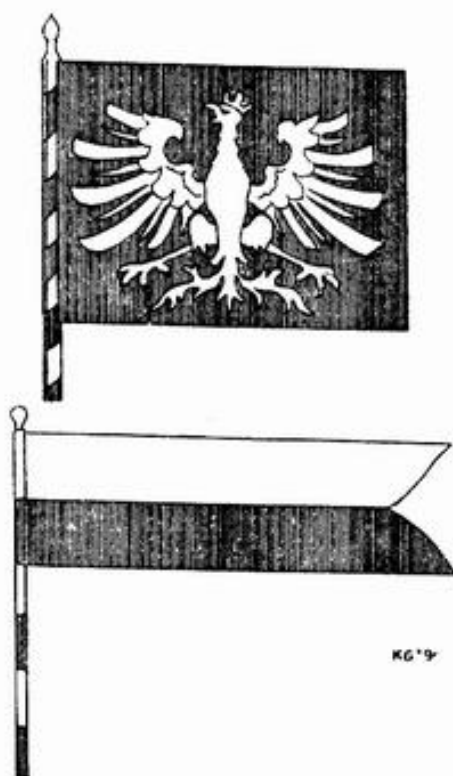

Ryc. 1. Trzy godła państwowe: Pieczęć RP. Herb RP i Chorągiew RP wg Ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej.

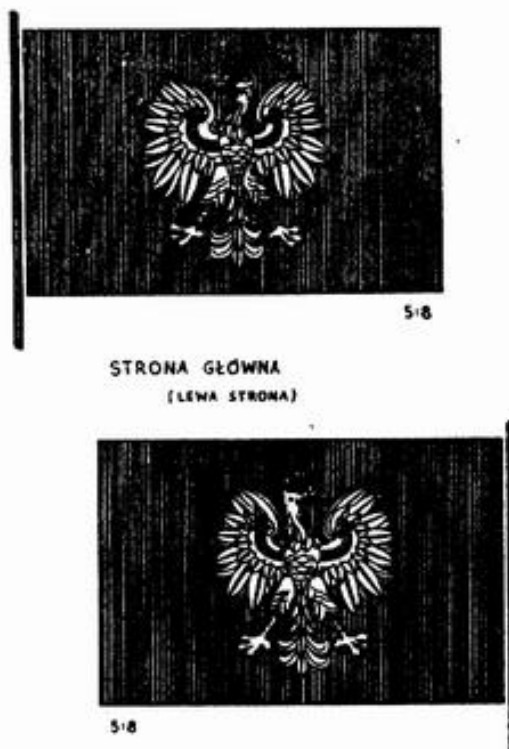

KG'91

Ryc. 2. Dwa warianty Chorągwi Rzeczypospolitej wg Franciszka Kamockiego (*O proporcach, banderach, sztandarach i kokardach*, Warszawa 1917)

Ryc. 3. Chorągiew Rzeczypospolitej (Chorągiew Polska państwowa) i Chorągiew o barwach narodowych (Chorągiew polska) wg Adama Chmiela (A.Chmiel, *Barwa i chorągiew polska* [w:] Biblioteka Krakowska, Nr 56, Kraków 1919).

Ryc. 4. Chorągiew Rzeczypospolitej wg propozycji Autora, zawartej we wniosku z dn. 29 września 1989 r. „W sprawie godła i barw Państwa Polskiego”

zamknął się kolejny rozdział w dziejach historycznego Znak Państwa Polskiego, nie wrócił on bowiem do chwili obecnej na to samo miejsce. (Istnieją podstawy do przypuszczenia, iż wbrew oficjalnym enuncjacom egzemplarz zdjęty we wrześniu 1939 r. z Zamku Królewskiego w Warszawie znajduje się dotychczas w rękach prywatnych - byłby to zatem trzeci z zachowanych dotychczas egzemplarzy Chorągwi).

Niewiele wiemy o losach Chorągwi Rzeczypospolitej w latach II wojny światowej na obczyźnie, jednakże o trzech co najmniej przekazach należy w tym miejscu wspomnieć. Wiadomo, że egzemplarz znajdujący się obecnie w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Londynie nigdy nie był publicznie eksponowany w sensie udziału w jakiegokolwiek uroczystości, co do egzemplarza będącego w siedzibie Rządu RP w Londynie - niestety, brak jest jakichkolwiek danych.

Spośród wspomnianych wyżej trzech przekazów jeden jest szczególnie istotny dla naszych rozważań związany z pogrzebem Ignacego Paderewskiego na cmentarzu Arlington w Stanach Zjednoczonych. Obecny był bowiem podczas tej uroczystości historyczny znak Państwa Polskiego, jednakże jakby w innej, quasi-chorągiewnej postaci: ścianę za trumną ze zwłokami, okrytą biało-czerwonymi barwami, zdobiła czerwona materia z sylwetką Orła Białego - godła herbu drugiej Rzeczypospolitej.

Pozostałe dwa przekazy są nie mniej istotne dla dziejów Chorągwi Rzeczypospolitej na obczyźnie - w zbiorach Muzeum im. Gen. Władysława Sikorskiego w Londynie znajdują się dwa niezwykle ciekawe eksponaty: proporczyk z samochodu pierwszego Prezydenta RP na obczyźnie Władysława Raczkiewicza oraz proporczyk gen. Władysława Sikorskiego jako Wodza Naczelnego Polskich Sił Zbrojnych.

Pierwszy z wymienionych eksponatów został wykonany ściśle według wzoru Chorągwi Rzeczypospolitej z 1927 r.; może on świadczyć - aczkolwiek nie musi - o fakcie używania Chorągwi Rzeczypospolitej na obczyźnie, jednakże tylko w formie znaku osobistego Prezydenta RP, a nie symbolu Państwa Polskiego.

Drugi z wymienionych obiektów - proporczyk gen. Sikorskiego - został wykonany niewątpliwie na wzór Chorągwi Rzeczypospolitej z 1927 r.: na czerwonym płacie umieszczony został wizerunek Orła Białego według projektu prof. Z. Kamińskiego, a płachta ma obwódkę, w której zasadniczym elementem jest srebrny, ale jednostrefowy wężyk (a więc nie generalski, gdyż tenże jest pięciostrefowy). Warto zauważyć, iż identyczny proporczyk zakupiło w 1990 r. Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie - istnieją zatem co najmniej dwa egzemplarze proporczyka samochodowego gen. Sikorskiego.

W Polsce pojałtańskiej powrócono do zewnętrznych oznak państwowych, wprowadzonych w 1927 r., jednakże z uszczerbionym - bo pozbawionym korony - wizerunkiem Orła Białego.

Chorągiew Rzeczypospolitej z uszczerbionym godłem herbu państwowego po raz pierwszy po wojnie eksponowano publicznie już w dniu 15 VII 1945 r., podczas uroczystości na polach Grunwaldu z udziałem ówczesnych władz państwowych. Płachta tego egzemplarza odbiegała

jednakże od wzoru z 1927 r. - obwiedzona ona została pojedynczym, białym (?) *quasi* wężykiem, ograniczonym obustronnie cienkimi, równoległymi liniami.

Istotną informację o chorągwi Rzeczypospolitej z drugiej połowy lat czterdziestych zawiera „Regulamin służby na Okrętach Rzeczypospolitej Polskiej” (RSO) z 1947 r., który w rozdziale „Ceremoniał wojskowy” przewiduje jej podnoszenie na okręcie, na którym przebywa Prezydent RP; w RSO zwana jest ona jednakże tylko „Chorągwią Prezydenta Rzplitej” - została więc tym samym jakby zdegradowana do roli tylko znaku osobistego najwyższego państwowego dostojnika. W zbiorach Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni zachował się egzemplarz Chorągwi z tychże lat czterdziestych, podnoszony na okrętach w sytuacji, gdy wizyta Prezydenta RP przebiegała z pełnym ceremoniałem wojskowym.

Z zachowanej ikonografii wynika, że w latach czterdziestych i na początku lat pięćdziesiątych Chorągiew Rzeczypospolitej była podniesiona na stałe na Belwederze - siedzibie Prezydenta RP, była także podnoszona podczas uroczystości wojskowych. W praktyce zatraciła jednakże charakter godła państwowego i symbolu państwa, a jej funkcja *de facto* ograniczona została do roli tylko flagi prezydenckiej.

Przyjęta przez Sejm dnia 22 VII 1952 r. Konstytucja PRL przyniosła istotną zmianę w praktycznym statusie Chorągwi Rzeczypospolitej. Nowa ustawa zasadnicza wprowadziła w miejsce urzędu Prezydenta RP kolegialny urząd - Radę Państwa PRL. Zgodnie z ówczesną wykładnią prawa państwowego „...chorągiew państwowa utraciła charakter godła państwowego wraz ze zniknięciem z systemu organów państwowych urzędu prezydenta RP”. Zacytowany powyżej pogląd był zasadniczo błędny, gdyż opierał się na utożsamieniu dwóch różnych funkcji Chorągwi Rzeczypospolitej - znaku państwa oraz znaku osobistego głowy państwa (n.b. nic nie stało na przeszkodzie, by Chorągiew Rzeczypospolitej była znakiem Rady Państwa PRL bądź jej Przewodniczącego); ponadto - nadal w tym czasie obowiązującą moc prawną miało rozporządzenie Prezydenta RP z 1927 r., wprowadzające wzór Chorągwi ze srebrnym wężykiem generalskim. Dopiero dekret Rady Państwa PRL z 7 XI 1955 r. oficjalnie zniósł Chorągiew Rzeczypospolitej jako jeden ze znaków Państwa Polskiego. Rok 1955 kończy zatem kolejny rozdział dziejów Chorągwi Rzeczypospolitej, nie zamyka jednakże jej historii. Mimo, że od tego czasu nie istniała ona formalnie jako godło państwowe, jej dalsze losy - aż do obecnej chwili - są nie mniej ciekawe i bogate w fakty.

Dwa z nich godne są bacznieszej uwagi. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych ukazały się drukiem dwie publikacje książkowe Wydawnictwa Ministerstwa Obrony Narodowej: „Kalendarz Morski za rok 1957” oraz „Podręcznik sygnalisty” D. Rosenbauma, oficera marynarki wojennej. Obydwie wyżej wymienione pozycje zawierały wizerunek Chorągwi Prezesa Rady Ministrów PRL: prostokątną, czerwoną flagę o proporcjach 5:6, z umieszczonym centralnie uszczerbionym wizerunkiem Orła Białego, przy czym płachta była obwiedziona ornamentem mogącym sugerować raczej generalski niż oficerski wężyk. Nie ulega wątpliwości, iż

premierowska flaga wzorowana była na Chorągwi Rzeczypospolitej według jej wzoru z 1927 r., a prawdopodobnie była ona używana wyłącznie w marynarce wojennej jako jeden ze znaków tego rodzaju Sił Zbrojnych PRL. Brak jednakże obecnie precyzyjnych danych uniemożliwia określenie czasu, w jakim flaga premiera była używana. Można jedynie przypuszczać, iż proceder używania przez ówczesnego premiera PRL J. Cyrankiewicza - znanego z próżności i zamiłowania do ceremoniału wojskowego - znaku łudząco podobnego do Chorągwi Rzeczypospolitej, mógł trwać do połowy lat sześćdziesiątych.

W okresie kadencji Edwarda Ochaba jako Przewodniczącego Rady Państwa PRL notuje się używanie Chorągwi według wzoru z 1927 r., (z uszczerbionym Orłem Białym) jako proporczyka na samochodzie podczas oficjalnych wizyt przedstawicieli obcych państw w Polsce (istnieje ikonografia dokumentująca taki fakt podczas wizyty w Polsce cesarza Etiopii Heile Selasie).

W późniejszych latach PRL-owskiej rzeczywistości idea Chorągwi Rzeczypospolitej - Orzeł Biały w czerwonym polu płachty - została zawłaszczona powszechnie przez liczne organizacje polityczne (w tej postaci uszczerbiony Orzeł Biały widniał na sztandarach PZPR i jej młodzieżowej przybudówki, Związku Młodzieży Socjalistycznej), organizacje paramilitarne oraz społeczne. Wówczas też właściwa Chorągiew Rzeczypospolitej skazana została na zapomnienie.

Lata osiemdziesiąte przyniosły rezultaty tej polityki zapomnienia. Na przykład w publikacjach poświęconych historii powstania Grobu Nieznanego Żołnierza autorzy pisali „o szkarłatnym całunie z wizerunkiem godła państwowego” - jakby nie wiedząc, iż była to Chorągiew Rzeczypospolitej. Motyw Chorągwi Rzeczypospolitej pojawił się także na okładce wydanej w 1988 r. książeczki „Pogrzeb Marszałka Piłsudskiego”, gdzie w plastycznej kompozycji dano tło Orła Białego nie czerwone - lecz czarne! Dużo nieścisłości dotyczących Chorągwi Rzeczypospolitej zawiera również opublikowany w 1989 r. na łamach „Przekroju” artykuł Szymona Kobylińskiego *Jakie flagi?*.

Do naszych czasów zachowało się sześć egzemplarzy Chorągwi Rzeczypospolitej, przy czym wszystkie - niestety - datowane są po 1927 roku. Poza wymienionymi wcześniej dwoma egzemplarzami o nietypowych proporcjach, znajdującymi się w Londynie, proporczykiem Prezydenta Raczkiewicza, znajdującym się również w Londynie w zbiorach Muzeum im. Gen. Wł. Sikorskiego, oraz wspomnianym egzemplarzem powojennym w zbiorach Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, na terenie kraju znajdują się jeszcze dwa dalsze egzemplarze Chorągwi Rzeczypospolitej: jeden - pochodzący z Flotyli Pińskiej, a więc sprzed 1939 r., aktualnie jest w zbiorach Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, drugi - w Muzeum Czynu Niepodległościowego Związku Legionistów Polskich w Krakowie, przechowywany do kwietnia 1990 roku w rękach prywatnych.

Istnieje nadzieja, iż na powyższych faktach nie skończą się dzieje Chorągwi Rzeczypospolitej. Wydaje się, iż sprawa jest otwarta, gdyż po złożeniu przez niżej podpisanego we wrześniu 1989 r. wniosku do Senatu

w sprawie przywrócenia Chorągwi Rzeczypospolitej i ustanowienia odrębnego znaku - Proporca Prezydenta RP (autor wniosku - w przeciwieństwie do koncepcji przyjętej w latach Drugiej Rzeczypospolitej - proponuje rozdzielenie dwóch funkcji: godła państwowego i znaku oso-

Ryc. 5. Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej wg propozycji Autora, zawartej we wniosku z dn. 29 września 1989 r. „W sprawie godła i barw Państwa Polskiego

bistego głowy państwa) sprawa nie tylko zyskała poparcie wśród znawców przedmiotowej problematyki, lecz także stała się przedmiotem publikacji. W 1990 r. na łamach „Biuletynu Komisji Konstytucyjnej” Sejmu X Kadencji, a także w rządowym dzienniku „Rzeczpospolita” wypowiedział się za przywróceniem Chorągwi Rzeczypospolitej Wiceprezes Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, prof. Józef Szymański, postulując nawet wprowadzenie opisu tego znaku do treści przyszłej Konstytucji.